

Buntovnički spis „Fama volat” u Zagrebu g. 1796.

U noći od 23. na 24. listopada g. 1796., dakle o zasijedanju hrvatskoga sabora u Zagrebu, prilijepio je netko neke hrvatske stihove na troja kaptolska vrata (Bakačeva, Zverce u Skalinskoj ulici i novoveška) pak i na kuću prof. matematike na akademiji Šugha, koja je stajala izvan opatičkih vratiju negdje na današnjem Kipnom trgu. Naslov im bijaše »Fama volat«. U tom spisu, koji nazivahu »famosnim libelom« i »paškvilom« žestoko je napadnuti plemstvo i kler. Sva je prilika, da se je taj buntovnički spis rodio pod uplivom revolucionarnih ideja.

Pripovjedalo se je po gradu, da je bilo latinskih prijevoda toga »famosnoga libelusa«.

Kad je jutrom 24. listopada između 6 i 7 sati prolazio Josip Trieb, rodom Bošnjak, poslije u Mohaču, a tad bravar u Vlačkoj ulci u Galjufovoj kući, kroz kaptolska vrata Zverce, opazio je s nutarnje strane prilijepljene rečene stihove »Fama volat«. S njime je bio i neki Franjo, koji se je bavio izradjivanjem krunica, i Kata sestra voštara, te žena građanskoga »kvartirmajstora«. S ovime je te stihove kušao čitati, ali ih nije razumio. Poslije njega je ovuda prolazio Vilim Fogler, rodom iz Saske, inače vlasuljar, idući po svom poslu na Kaptol. On ih je skinuo, razumio je samo riječ »plemenitaš«. Izručio ih je biskupskom fiškalu Škenderliću, koji ih je predao biskupu.

»Verse« na kući Šughovoj prvi je ugledao Josip Sulec, rodom iz Brixa u Češkoj, polazeći iz svoga stana do Šughove kuće u grad. Sulec je bio prije komorski sluga grofa Kulmera, a tad je već građanin zagrebački. Našao ih je isto 24. listopada oko 7 sati u jutro polazeći k misi. Kako nije znao hrvatski skinuo je »verse« sa zida i gotovo ih tri dana nosio u džepu. Tad ih je dao trgovcu Maschleru na Kaptolu, da mu ih protumači, uz uvjet, da ih, sadržavaju li išta zla, preda županiji. Maschler pošao je oko 10 sati u kaptolsku pivanu, gdje je našao gradskoga kancelistu Josipa Kovačeca, voštara Feliksa Srećera, zidarskoga majstora Gjuru Eitera, nekoga Franju iz kuće Cire Miloševića na Harmici i Gjuru Čenka, Kranjca ključara ujedno konobara pivane, kojima je te »verse« pokazivao. Eiter ih je kušao protumačiti, ali ostalo je to svima nejasno i nerazumljivo, jer nijesu znali hrvatski.

U to vrijeme živio je na Kaptolu »literat« Toma Tustić, o kom se je pripovjedalo da je bio prije đak i zbog »nepopravna ponašanja« istjeran iz škole. Bio je pomoćnikom kaptolskoga općinskoga notara, a uz to je vježbao kod županijskoga geometra Franje Klobučarića. Rodom je bio plemić iz Međimurskoga Pavlovca. Bavio se je raznim piskaranjem. On je sastao na Kaptolu trgovca Maschlera Gjuru, koji ga pozva u svoj

dućan. U razgovoru o novostima varoškim, pokaza mu Maschler »verse«, koje sam nije razumio, te mu ih povjeri na proučavanje. Tustić ih najprije ponese do knjižara Pounza, kojemu ih je čitao, a tad ode na objed k gradjaninu Bartolu Bešiću, inače po zanatu bravaru. Tu je Tustić ove »verse« čitao i Bešiću i njegovoj ženi. Tustić je te »verse« pripisivao svakako naobraženom nekomu autoru, što Bešić nije vjerovao, jer je zamijetio, da su napisani izvrsnim upravo djetinjim pismom.

Bešić je iza toga razgovarao o tim »versima« s krojačem Kraljem, kojemu je rekao, da po riječima Tustićevim ima takovih jedno pet primjerkaka, koji cirkuliraju gradom, a ovi da su bili prilijepljeni ne samo na kući Šughovoj, i svim kaptolskim vratima, pače i na biskupovom gradu.

Tustić je s »versima« pošao i na Markov trg, gdje ih je pokazao i gradskom senatoru i zamjeniku gradskoga kapetana krojaču Josipu Kralju, senatoru Sačariću i pometaću Ignjatu Spisiću. Sam Sačarić je te »verse« na glas čitao, koje jedini nije razumio rečeni Spišić jer je bio gluh. Sačarić i Kralj izručište te »verse« opet natrag Tustiću, koji ih je pohranio u svojem ormaru.

O tim »versima« saznao je uskoro i profesor Šugh, koji to sazna od Franje Zentekelya, kanceliste kod komorske uprave, ovaj ga je upozorio da će imati neprilika jer su nadjeni na njegovoj kući, tim više jer se pogovara »da valja sve maknuti koji su naputu«. Šugh je dobro primjetio, kad mu je odgovorio: »Mogo mi je te „verse“ i krišom objesiti na ledja i nosio bi ih po gradu — e pa sam ja tomu kriv!«

Zentekely poznavao je te »verse« samo pod naslovom »Fama volat«, a saznao je to od Foglera u Opatičkoj kavani, a čuo je o njima u kovačkom cehu, gdje su mu rekli, da uz hrvatske primjerke cirkuliraju po gradu i latinski. Zanimljivo je da je Zentekely pripovjedao, da se je u razgovor o tim »versima« kavani umiješao i »Feldkrigeskancelista« iz Beča Salzburger, koji je primijetio, da prijeti velika pogibelj koju valja odvratiti, jer se općenito pogovara, da je više zagrebačkih osoba proskribirano, koje će biti poubijane, naročito svi Nijemci, pa se i sam boji za svoju kožu. Naročito u času, kad je vojska u taboru, i nebi mogla ugušiti bunu.

Tustić je bio, kako se vidi najmarniji širitelj toga »buntovničkoga paškvila«. On ga je saopćio i kaptolskom sucu Andriji Dominu, a valjada i krzнару Lovri Rožmanu. Ovaj je to odmah saopćio Krsti Bornemisi, svome stanaru, koji je stvar prijavio županiji. Rožmana je na to upozorio i voštar Feliks Weiszgürber. Na prijavu (2. XI.) Bornemisinu, otpočela je istraža. Bornemisa je osobito stavio na srce Rožmanu da pronadje autora »versa«, pače mu obećao 40 zlatnika, ako mu to uspije.

Istraža je u glavnom bila uperena protiv Tustića, kao glavnoga širitelja toga »famosnoga paškvila« u versima. Doista je Tustić 21. studenoga

dao opsežno pismeno očitovanje, u kojem osuđuje taj buntovnički spisak, ističući da je i on plemić, protiv koga je spis naperen.

Svakako je taj spis učinio u Zagrebu veliku uzbunu i zadao dosta straha. Makar je istraža još god. 1800. trajala nije ipak pronađen autor. Ne znamo kako je prošao Tustić, ali znamo da je senator Sačarić dobio kruti ukor, jer je »verse« čitao, a nije ih oduzeo Tustiću.

Šteta, da nam nijesu poznati ovi »versi«. Dosad ih nijesmo našli, a valjda su ili propali, ili se gdje kriju medju spisima koje zagrebačke familije.

E. L.

Spectator:

(Nastavak)

Šetnje gradom dokonog purgera

83. Ptičje kućice, nekoć mnogobrojne, kao djeca veselili smo se, kad bi nam mamica dala na šetnju komad kruha ili sjemenja za stavljati ptičicama. One su korisne tamanjenjem štetočinaca a razveseljuju nas živahnošću i pijevo. Osobito zimi one često sjedaju šćućurene i napuhla perja u blizini čovječjih stanova, u nadi nebi li što otpalo za njihov gladni promrzli želučić. Imamo društvo za zaštitu ptica pjevica. Ali što radi?

84. Očitači strujo-, vodo- i plinomjera dolaze svaki posebice, čitaju, bilježe i odlaze. Nebi li jedno te isto lice moglo izvaditi recimo 3 notesa, i svaku od ura najednom ubilježiti? Ništa lakše. Uplaćivanje moglo bi se isto vršiti putem čekovne poštanske uplatnice, koje bi kupon služio, kao obično, potvrdom o učinjenoj uplati. Disponiranje od poštanske štedionice dalje i predznaka na Gradsku, to je stvar uprave gr. poduzeća i ne ulazi ovamo. Na odresku može se označiti, kao što to čini SUZOR za svoje mjesečne uplate, kratak račun: što i uz koju cijenu se plaća. Ime stranke kao i iznos morao bi biti po poduzeću već ispunjen, tako da stranka nema nego uplatiti.

85. Kod ulaza u kazališne blagajne postoji jedan ovisok kameni z a r u b a n j, izradjen kod gradnje u svrhu jer se htjelo oštro lučiti kolni promet ispod terase i pješački, koji se imao odvijati kroz onaj tornjić i time u atrij. Četrdesetgodišnje je međjutim iskustvo pokazalo i dokazalo da je to potpuno iluzorna namisao: ljudi IPAK prelaze i to neprestance prelaze preko onog kamenog ivičnjaka, koji je dašto uslijed toga odavna pohaban. Dobro i ispravno bi bilo: urediti tamo dvije-tri stepenice, ma i samo uske od možda $\frac{3}{4}$ metra. Time bi se onaj nagrdjeni komad eliminirao, a prolaz, kad već jeste utvrđeno da je potreban i neizbježiv, bio bi bar prost od opasnosti, što danas, navlastito zimi i u noći, nije.

86. Imade starih, preživjelih natpisa. Tako Rodilište, nije ni »kr.« a niti »zemaljsko«. A još je to manje kod Kazališta! Trebalo bi staviti »Hrvatsko narodno kazalište«, jer to ono doista i jeste.

87. Prostor na Opatovini (a slično biće i kod ostalih analognih mjesta) gdje se običavaju svrstavati po 3 puta dnevno bokci, čekajući na otvaranje vratašca, na koja brat redovnik dijeli hranu, trebaće — mislim — bar u najnužnijoj izmjeri iz lako shvatljivih razloga poasfaltirati. Tamo se često štogod i proljeva, odbacuje itd. Sapienti sat.

88. Pisoar nasuprot broju 70 u Radićevoj ulici katkad nelijepo miriši, osobito ljeti.

89. Pokrivanje krovova u starom Kaptolu i na Griču prigodom popravaka a sa napadno crvenim, dakle posve novim crijepovima, trebalo bi u interesu mirne, harmonične slike grada, izbjegavati. Primjeri: Gradska apoteka, i u najzadnje vrijeme kuća pokraj Dvorane (bivša Jakčinova). Ako se nemože dobiti stari, patinirani crijep, a ono nek se skupi sav dobri sa iste zgrade i stavi na lice okrenuto npr. k Salati koje se vidi izdaleka, a novi, crveni nek se stavi s nutarnje ili dvorišne strane. Frižak crijep treba najmanje 10 godina dok kako-tako posmedji!